

Ekotehokkaampaa asumisen arkea kehittämässä – kuluttajälähtöisesti

Kirsti Ahlqvist, Eva Heiskanen ja Adriaan Perrels

Yhdyskuntarakenne ja ihmisten asumismuodon valinnat liittyvät keskeisesti kulutukseen ja sen ympäristövaikutuksiin. Kulutuksen ekotehokkuutta – sitä, miten vähemmästä määrästä energiaa ja materiaaleja saadaan aikaan enemmän – voidaan parantaa vaikuttamalla asuinalueiden sijaintiin, asunton suunnitteluun sekä asuinalueella saatavissa oleviin palveluihin ja asukkaiden toimintamahdollisuuksiin.

Kuvaamme artikkelissa hanketta nimeltä KulMaKunta, jossa pyrittiin kartoittamaan keskeisiä asumisen ja kulutuksen tulevaisuuden haasteita ja rakentamaan vaihtoehtoisia tulevaisuudenkuvia (Perrels ym. 2006). Polkuja ekotehokkaampaan arkeen haettiin olemassa olevista kehityssuunnista. Samalla etsittiin vaihtoehtoisia polkujen ”päätepisteitä”, jotka ovat nykymenoa ekotehokkaampia sekä vastaavat kuluttajien omiin toiveisiin ja tarpeisiin.

KulMaKunta-hankkeessa yhdistettiin uudella tavalla kvantitatiivista ja mallintavaa tutkimusta laadullisella ja osallistuvalla tutkimusotteella tuotettuun aineistoon. Hankkeessa kehitettiin vaihtoehtoisia skenaarioita valikoitujen kuluttajaryhmien kanssa tehtyjen ryhmähaastattelujen pohjalta. Keskeisiksi kuluttajaryhmiksi valittiin sellaisia, joiden elämänvaiheeseen liittyi asumistarpeiden muutoksia: esimerkiksi

lapsiperheitä, jotka muuttavat pois kaupungista ja ikääntyviä talouksia, jotka hakeutuvat senioritaloihin lähelle palveluja.

Tässä artikkelissa pohditaan, miten asukkaiden tai kuluttajien omat toiveet, pyrkimykset ja tarpeet voivat ohjata ekotehokkuutta edistäviä skenaarioita. Kuvaamme siis yhden mahdollisen tavan yhdistää asiantuntijatietoa ja ihmisten arkista tietoa omasta asumisestaan ja elämäntavastaan. Ensin esittelemme hankkeen taustan. Keskitymme sen jälkeen hankkeessa tuotettuun laadulliseen aineistoon. Kuvaamme menetelmät, joilla aineisto kerättiin ja luonnehdimme osallistujien asumistoiveita ja mielipiteitä ehdottamistamme ekotehokkaista ratkaisuista. Lopuksi kerromme, miten laadullista aineistoa hyödynnettiin kolmen kuluttajälähtöisen skenaarion kehittämiseksi.

Kestävä kulutus, asuminen ja KulMaKunta-hanke

Viime vuosien ympäristöpolitiikka on pyrkinyt edistämään kestävää kulutusta. Keskeiseksi kestävän kulutuksen osatekijäksi on muodostunut ekotehokkuus, eli saman hyödyn tai hyvinvoinnin tuottamiseen pienemmin ympäristöpanoksin (ks. tarkemmin esim. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=180&lan=fi>; WBCSD, 2000). Ekotehokkuusajattelussa kiinnitetään huomiota luonnonvarojen kokonaiskäyttöön: vähentämällä energian ja muiden luonnonvarojen kulutusta ennaltaehkäistään monenlaisia ympäristöongelmia ja tehdään samalla tilaa kehitysmaiden kulutuksen väistämättömälle kasvulle (esimerkiksi Schmidt-Bleek 2000), vaikka ekotehokkuuden parantaminen on myös sinänsä tärkeä asia kehitysmaille.

Olemme tutkineet asumisen ekotehokkuutta ja erilaisten ratkaisujen sopivuutta kuluttajien arkeen osana KulMaKunta-hanketta (Perrels ym. 2006). Kyseessä oli Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen VTT:n koordinoima ja ympäristöministeriön rahoittama hanke, jonka toteuttamisessa olivat mukana Kuluttajatutkimuskeskus, Tilastokeskus ja VTT. Hankkeessa tutkittiin kestävän kulutuksen mahdollisuuksia tapaustutkimuksin ja koko kansantalouden tason mallinnoisin.

KulMaKunta-hankkeessa lähdettiin liikkeelle nykyisistä kulutukseen vaikuttavista kehityspiirteistä: väestörakenteen ja yhdyskuntarakenteen muutoksista sekä näiden vaikutuksista kulutukseen ja ekotehokkuuteen. Ekotehokkuutta arviointiin energian ja raaka-aineiden kulutuksena

sekä päästöinä. Olemassa olevien ennusteiden (väestöennuste, talousennusteet) ja muiden vallitsevien muutossuuntien perusteella laadittiin ennuste yhdyskuntarakenteesta ja kulutuksesta sekä näiden ekotehokkuudesta vuoteen 2030 asti. (Perrels ym. 2006.)

Suomessa väestön määrä ei kasva kovinkaan paljon, mutta ennen kaikkea väestön ikääntymisestä ja kotitalouksien keskikoon pienenemisestä johtuen kotitalouksien määrää jatkaa kasvuaan. Tämä lisää luonnonvarojen kulutusta, koska asuntoja ja niihin liittyvää infrastruktuuria tarvitaan edelleen lisää. Toinen keskeinen muutospiirre on ollut yhdyskuntarakenteen hajautuminen ja väestön kasvu keskuskaupunkien kehyskunnissa. Ympäristön kannalta tähän liittyvät kielteiset piirteet ovat energian lisääntyvä käyttö talojen lämmitykseen sekä pitkistä työmatkoista aiheutuva yksityisautoilun ja siitä seuraavien haittojen lisääntyminen. (Perrels ym. 2006.)

KulMaKunta-hankkeessa vallitseviin muutospiirteisiin lähdettiin etsimään vaihtoehtoja. Nykytrendien – väestörakenteen muutoksen ja yhdyskuntarakenteen hajautumisen – lisäksi lähtökohdaksi otettiin uusia ajatuksia kestävästä kulutuksesta edistävistä innovaatiosta (ks. Ahlqvist ja Heiskanen 2005). Uudessa ekotehokkaita innovaatioita koskevassa keskustelussa ajatellaan, että palvelujen lisääntyvällä käytöllä voidaan vähentää energian ja materiaalien kulutusta taloudesta (mm. Schmidt-Bleek 2000). Esimerkiksi omalla autolla tehtäviä työ- ja asiointimatkoja voidaan korvata etätöillä ja hankkimalla tuotteita Internetin kautta (Heiskanen ym. 2001). Tavaroiden omistamisen sijasta niitä voidaan

vuokrata tai korvata saman asian ajavalla palvelulla tai uudenaikaisilla yhteiskäyttöratkaisuilla (Halme ym. 2007). Toisin kuin perinteisessä ympäristökeskustelussa, tarkoituksena ei ole houkutella ihmisiä luopumaan kulutuksesta tai siirtymään omavaraistalouteen, vaan saada heidät kuluttamaan ”älykkäämmin” (Heiskanen ym. 2001). Hankkeen sivutavoitteena olikin testata, miten ekotehokkuutta voidaan parantaa vähentämättä kuluttajien ostovoimaa.

Ekotehokkuuskeskustelussa kuluttajille tarjotaan ratkaisuja, jotka eivät periaatteessa edellytä uhrautumista tai kulutuksesta luopumista. Uusien innovaatioiden omaksuminen arkeen ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Kirjoituspöydällä kehitetyt ideat pitäisi saada sovitettua hyvin monenlaisten kuluttajien asumismuotoihin, elämäntilanteisiin ja tarpeisiin (Heiskanen ym. 2005). Lisäksi niiden olisi herätettävä kuluttajien kiinnostus ja halukkuus kokeilla uusia toimintatapoja. Kulutuksen historiasta myös tiedetään, että uudet ratkaisut eivät välttämättä korvaa olemassa olevia toimintatapoja (esim. Geels & Smit 2000). Siksi on tärkeää myös yrittää ennakoida, mitä vaikutuksia innovaatioiden omaksumisella on kulutustapoihin.

Asumisen ekotehokkuus ja sen kehittäminen kuluttajälhtöisesti

KulMaKunta-hankkeessa lähdimme tutkimaan innovaatioiden hyväksyttävyyttä ja kiinnostavuutta tunnistamalla oleellisia, tarpeiltaan ja olosuhteiltaan erilaisia kuluttajaryhmiä. Näillä ryhmillä voi ajatella olevan keskenään suhteellisen samanlainen elinpiiri, johon uudet innovaatiot omaksutaan. Koska asumismuoto, eli se

missä asutaan ja miten asutaan, on hyvin tärkeä monenlaisiin palveluihin vaikuttava tekijä (Halme ym. 2004), tutkimme erilaisia asumiseen liittyviä kehityssuuntia. Asumiseen liittyvät muutokset ovat myös muutoskohtia, joissa vanhat rutiinit ja rakenteet murtuvat. Näin niissä voi olla avaus myös ekotehokkaiden palveluinnovaatioiden järjestämiselle.

Tunnistimme asumistavan suhteen kolme kasvavaa ryhmää, jotka eroavat toisistaan elämänvaiheeltaan ja palvelutarpeiltaan: (1) omakotitaloihin muuttavat lapsiperheet (2) senioritaloihin muuttavat ikääntyneet ja (3) kaupunkien kerrostaloissa asuvat nuoret. Resurssien puutteessa emme voineet tutkia kaikkia kolmea ryhmää, joten päätimme keskittyä kahteen suurimpaan: lapsiperheisiin ja ikääntyviin. Tapaustutkimuksissa tutkimme ekotehokkaiden innovaatioiden hyväksyttävyyttä ja sopivuutta kahdessa tarpeiltaan erilaisessa kuluttajaryhmässä:

- *Kehyskunnissa pientalossa asuvat lapsiperheet* valittiin edustamaan elämäntapaa, jolle on tyypillistä hajautunut asumistapa ja kotikeskeinen elämä. Lapsiperheiden into muuttaa pientaloihin ja ulos kaupungeista on monin tavoin ristiriidassa alussa esittämillemme ideoille ekotehokkaasta palveluyhteiskunnasta. Tapaustutkimuksemme kohderyhmää voidaan siten pitää kriittisenä tapauksena (vrt. Yin 1994): asutus on harvaa, kodit suuria, työmatkat pitkiä ja palveluja on vähän kotien läheisyydessä.
- *Senioritalot ja niiden asukkaat* edustavat toisenlaista asumisen kehityssuuntaa: kohti kaupunkimaisempaa, tiiviimpää, palveluvaltaisempaa ja yhteisöllisempää asumista.

Tutkimuksen kohteena olivat senioritaloissa asuvat ikääntyvät kuluttajat. Lisäksi tutkimusta varten hahmoteltiin tulevaisuuden senioriasumista haastatteleamalla yhden asukkaiden itsensä suunnitteleman, rakenteilla olevan Loppukiri-nimisen senioritalon tulevia asukkaita.

Valitsimme pääasialliseksi tutkimusmenetelmäksi ryhmähaastattelut, koska halusimme tutkia paikallisten asukkaiden yhteisen mielipiteenmuodostuksen kannalta keskeisiä asumiseen, kulutukseen ja ympäristöasioihin liittyviä merkityksiä (vrt. Waterton ja Wynne 2001). Ihmiset tapaavat tuottaa ryhmissä enemmän mielipiteitä ja näkökantoja kuin henkilökohtaisia tarinoita (Puchta & Potter 2004). Ryhmähaastattelun vuorovaikutus on lähellä sitä sosiaalista kanssakäymistä, jonka avulla mielipiteet muodostuvat arkielämässäkkin (Krueger 1994). Koska halusimme tutkia asuinpaikan palveluihin ja asukkaiden yhteistoimintaan liittyviä kysymyksiä, ryhmähaastattelu vaikutti parhaalta vaihtoehdolta, jotta kuluttajat saisivat tuoda esille mielipiteensä tai vuorovaikutuksen kuluessa muodostaa mielipiteitä asioista, joista niitä ei välttämättä vielä ole olemassa.

Ryhmähaastatteluissa asukkaat saivat yhdistää kokemuksiaan ja tietämystään ja täydentää toistensa näkemyksiä. Innovaatioiden hyväksyttävyyttä lähestyttiin kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin halusimme tietoa asukkaiden omasta kontekstista: asumisurasta, odotuksista sekä toiveista ja niiden toteutumisesta. Halusimme myös tietää, mitä palveluja ja yhteistoimintaa asuinalueella nykyisin on, ja miten tyytyväisiä asukkaat ovat niihin. Toiseksi halusimme kuulla

asukkaiden mielipiteitä ja arvioita ehdotetuista ekotehokkaista kulutusinnovaatioista: mitkä niistä vaikuttavat kiinnostavimmalta sekä mitä mahdollisuuksia ja esteitä niiden toteutumiselle uskotaan olevan. Asukkaiden arkielämän konkreettista puolta, kuten kulutusmenoja, asumista ja liikkumista, selvitettiin lisäksi ryhmähaastatteluun osallistuneille jaetulla kyselylomakkeella (ks. Ahlqvist ym. 2004; Ahlqvist ym. 2005).

Asukkaat äänessä: voiko kehyskuntien omakotitaloasumista ekotehostaa?

Omakotitaloihin muuttavien lapsiperheiden tutkimuspaikkakunniksi valittiin kaksi kasvavaa pääkaupunkiseudun kehyspaikkakuntaa, Kirkkonummi ja Mäntsälä sekä etäämpänä sijaitseva, maaseutumaisempi Asikkala ja siellä sijaitseva Kurhilan kylä. Ryhmähaastatteluihin värvättiin osallistujia pääosin paikallisten yhdistysten kautta. Näin useimmat haastatteluihin osallistuneet olivat tavallista aktiivisemmin asuinpaikkansa asioihin vaikuttavia ihmisiä ja osa tunsivat toisensa jo entuudestaan. Innovaatioita tutkittaessa tämä on myös etu: monet heistä olivat paikallisia mielipidevaikuttajia ja uusien asioiden varhaisia omaksujia. Ryhmähaastattelut järjestettiin kesällä 2004 osallistujille mahdollisimman hyvin sopivissa paikoissa kuten päiväkodeissa. Lisäksi muutamia haastateltiin heidän kotonaan. Kaikkiaan haastatteluihin osallistui 18 naista ja 6 miestä. Haastattelujen yhteydessä teimme myös havaintoja paikkakunnilla ja keräsimme muuta materiaalia, kuten paikallislehtien kirjoituksia.

Lähdimme liikkeelle siitä, mitä osallistujat olivat alun perin toivoneet muuttaessaan

paikkakunnalle ja omakotitaloon. Ryhmähaastatteluuissa mukana olleet lapsiperheet hakivat uusilta asuinpaikkakunniltaan luonnonläheisyyttä, rauhallisuutta ja hyvää kasvuympäristöä lapsille. Erityisesti pääkaupunkiseudulta muuttaneita oli kannustanut muuttoon myös asuminen korkea hinta pääkaupunkiseudulla sekä tilavamman asunnon tarve. Kylämäisyyttä ja luonnonläheisyyttä sekä sosiaalista ympäristöä arvostettiin, osaa oli myös houkutelut mahdollisuus itse tekemiseen sekä oman asuin ympäristön rakentamiseen ja kehittämiseen.

Saimme kuulla, että kehyskuntiin muuttavien lapsiperheiden elämä pyörii valtaosin lasten, kodin ja työn ympärillä. Monilla kodin rakentaminen, kunnostaminen tai huolto ovat ajankäyttöä jäsentäviä tekijöitä. Suurella osalla työmatkat olivat erittäin pitkiä. Tästä huolimatta uusilla asuinalueilla oli varsin vilkasta asukastoimintaa, jossa korostuivat lasten hoito ja harrastukset sekä paikallis ympäristön ja sen palvelujen kohentaminen. Ihmiset vaikuttivat sitoutuneilta uuteen asuinpaikkaansa: moni kuvitteli asuvansa siellä myös lasten muutettua pois kotoa. Useimmat olivat suhteellisen tyytyväisiä myös uuden asuinpaikkakuntansa palvelutasoon. Kasvavilla alueilla kaivattiin lisää julkisia palveluja, kuten lasten päivähoitoa, kun taas haja-asutusalueella kannettiin huolta esimerkiksi koulun säilymisestä. Tietotekniikan avulla palveluvalikoima oli laajentunut (esimerkiksi verkkopankki), ja jotkut odottivat tietotekniikan tuovan tulevaisuudessa yhä enemmän palveluja myös kauempana asuvien ulottuville. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla perheillä oli käytössään auto, monilla kaksikin.

Ekotehokkuuden ja perheiden talouden kan-

nalta kehyskuntiin muuttaneiden perheiden arkielämän käytännössä ja kulutustavoissa ongelmallista on liikkumisen suuri riippuvuus yksityisauton käytöstä työ- ja asiointimatkoilla sekä kasvanut asuinpinta-ala. Nämä molemmat piirteet lisäävät energian kulutusta ja tulevat kalliiksi. Perheiden tavoitteena onkin ollut kehittää erilaisia ratkaisuja, jotta näistä johtuvia ongelmia, etenkin kustannuksia, voitaisiin alentaa ja arkielämän sujumista helpottaa. Työmatkaliikkumisessa useat haastatelluista lapsiperheiden vanhemmista olivat ainakin kokeilleet kimppekyytiä ja muutamat käyttivät sitä säännöllisesti, viisi haastateltavista teki etätöitä, asiointimatkoja keskitettiin jne. Erilaisin lämmitysratkaisuin oli pyritty myös erityisesti sähkön kulutuksen alentamiseen. Joissain uudehkoissa taloissa lämmitystapana käytettiin maalämpöä. Erityisen yleistä oli korvata sähkölämmitystä osittain puulla. Pientaloasuminen elämäntapaan ja itse tekemiseen näyttikin liittyvän oleellisesti lämmityspuun hankinta ja halkojen hakkuu. Myös puutarhaviljely, metsämarjojen keräily ja kalastus olivat suosittuja vapaa-ajan viettomuotoja.

Ryhmähaastatteluuissa esittelemistämme ekotehokkaista palveluinnovaatioista eniten kiinnostusta herättivät etätö ja verkkokauppa, kimppekyyti, yhteiset harrastustilat, tavaroiden yhteiskäyttö ja vuokraus sekä kodin- ja lastenhoitopalvelut (taulukko 1). Etätö olisi kohderyhmän näkökulmasta keskeinen ratkaisu, koska sen arveltiin helpottavan pitkistä työmatkoista johtuen hankalaa työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Kaikkien haastateltavien työ ei kuitenkaan sovellu etätöyksi tehtäväksi. Monilla ongelmia aiheuttaa myös toimivien etätöynten käytäntöjen ja etätöynten puuttu-

minen työpaikalla. Työuran alkuvaiheessa olevat pelkäsivät etätöiden heikentävän heidän asemaansa työpaikalla. Teknisenä apuna etätöiden tekemiseen eräs haastateltavista kaipasi paikallista, joustavasti ajoittain käytettävissä olevaa etätöyöpistettä, jonka tapaisia jotkut suuret yritykset ovatkin perustaneet eri paikkakunnille (Heinonen ym. 2004).

Esitimme kimppekyydin toisena, henkilöautolla liikkumista vähentävänä ideana. Tätä olivat jotkut jo kokeilleet, mutta työaikojen ja -matkojen yhteensovittaminen oli vaikeuttanut tai estänyt idean toteutusta. Kuitenkin lasten kuljetuksissa kimppekyytiä käytettiin varsin paljon, vaikka tehostamisen mahdollisuuksia tässäkin nähtiin. Kimppekyydin käytön edistämiseksi kaivattiin parempaa koordinaatiota, tiedotusta ja kannusteita.

Kolmantena autoilua vähentävänä ideana jonkin verran suosiota sai verkkokauppa ja -asiointi. Jotkut olivat kiinnostuneita kokeilemaan päivittäistavaroiden tilaamista Internet-palvelun kautta, mikäli toimivia järjestelmiä olisi tarjolla eikä palvelu nostaisi tuotteiden hintoja tai heikentäisi laatua. Jotkut keksivät, että peruselintarvikkeita voisi tilata suurempina erinä kerran viikossa. Kurhilan kylässä myös haaveiltiin paikallisesta kioskista, josta noudettavaksi voisi tilata päivittäistavaroita suuren keskusliikkeen valikoimista. Muiden tavaroiden ja palvelujen hankkimiseen Internetiä käytettiin jonkin verran, mutta tietoliikennepalvelujen hinnat ja toimivuus herättivät kritiikkiä. Esimerkiksi viranomaisten tarjoamissa sähköisen asioinnin palveluissa sekä sähköisen allekirjoituksen käyttöön otossa nähtiin vielä paljon kehitettävää.

Yhteisistä tiloista eniten kiinnostusta herättivät harrastus- ja kokoontumistilat. Erityisesti kotona työskentelevät kaipasivat paikkaa, jossa tavata muita aikuisia, ja jossa olisi lapsille järjestetty omaa toimintaa. Muun muassa Mannerheimin lastensuojeluliiton perhekahvilaa olikin kehitetty tähän suuntaan. Keskusteluissa syntyi idea muuntuvasta, olohuonetyyppisestä monitoimitilasta, jossa olisi mahdollista kokoontua, harrastaa ja tavata eri-ikäisiä samalla paikkakunnalla asuvia.

Tavaroiden yhteiskäyttö herätti kiinnostunutta keskustelua ja runsaasti kommentteja puolesta ja vastaan. Joitakin kiinnosti ajatus harvemmin käytettävien laitteiden ja myös harrastusvälineiden yhteiskäytöstä, toiset taas katsoivat, että sellainen ei sovi ”suomalaiseen mentaliteettiin”, eikä varsinkaan omakotiasujalle. Suurimpana ongelmana nähtiin yhteiskäytön järjestäminen. Kaupalliset palvelut ovat liian kalliita, omatoimiset järjestelyt taas vaivalloisia. Vastuunjakoon ja yhteiskäytön järjestämiseen tarvittaisiin uudenlaisia, toimivia järjestelyjä.

Yhteiset palvelut (muun muassa lastenhoito ja kodinhoito) kiinnostivat useimpia haastateltavia. Esimerkiksi lapsille kaivattaisiin iltapäivätoimintaa ja kotitöihin käytettäisiin mielellään ulkopuolista apua, jos siihen olisi varaa. Haastateltavien paikkakunnalla olikin ideoitu erilaisia ratkaisuja, kuten yhteisen lastenhoitajan palkkaamista, kyläpalvelupistettä ja kylätalkkaritoimintaa, mutta ideat olivat kaatuneet erilaisiin käytännön vaikeuksiin. Kunnan ja asukkaiden yhteistyö ja erilaisten yhteistoiminnallisten foorumien löytäminen nähtiin keskeisinä toiminnan edellytyksinä.

Senioritalo: ekotehokas innovaatio, jonka voi tehdä paremmin

Senioritalot eivät ole palvelutaloja, vaan uusi asumismuoto, joka sijoittuu palvelutalojen ja ”tavanomaisten” asuntojen välimaastoon. Senioriasumiselle on tyypillistä, että asukkaat asuvat omissa asunnoissaan, jotka voivat olla omistustai vuokra-asuntoja. Nimitys senioriasunto on yleistynyt markkinointinimikkeenä, mutta sillä ei ole vakiintunutta määritelmää. Senioriasumisessa oleellisia ovat esteetön rakentaminen, joka mahdollistaa asukkaiden toiminnan myös heidän ikääntyessään, keskeinen sijainti palvelujen välittömässä läheisyydessä sekä yhteisöllisyys ja turvallisuus, jota tuetaan muun muassa yhteistilojen ja suunnitteluratkaisuin. Senioritaloissa ei välttämättä ole tarjolla palveluja, mutta talot pyritään ainakin sijoittamaan olemassa olevien palvelujen läheisyyteen. Joissakin uudemmissa senioritaloissa tarjotaan myös palveluohjausta, jossa välitetään luotettavia palveluja ja tuetaan asukkaiden omatoimista yhteistoimintaa.

Hankimme seniorien ryhmähaastatteluihin osallistuvia Puumalasta, Helsingistä ja Kirkkonummelta löytyneistä senioritaloista, joihin lukeutui niin asunto-osakeyhtiö, kunnan omistama talo kuin VVO:n vuokratalo. Haastateltaviksi rekrytoitiin henkilöitä, jotka olivat innostuneita puhumaan palvelutarpeista, palveluiden saatavuudesta ja käytöstä. Tavallisten senioritalojen asukkaiden ryhmähaastattelut toteutettiin lokakuun 2004 aikana asukkaille parhaiten sopivissa tiloissa, kuten talon kerhohuoneella. Aktiiviset seniorit, joilla ei siis vielä ole omaa taloa, tulivat Kuluttajatutkimuskeskukseen, jossa järjestettiin kaksi ryhmähaastattelua helmikuussa

2005. Lisäksi haastateltiin henkilökohtaisesti yhtä pariskuntaa heidän kotonaan.

Tutkimme seniorikuluttajien omia näkemyksiä palvelutarpeistaan, palvelujen saatavuudesta ja niiden käytöstä. Lisäksi tarkastelimme senioriasumisen vaikutusta kulutukseen, asukkaiden yhteistoimintaan ja heidän arkielämäänsä. Haastattelemistamme senioreista osa oli muuttanut senioritaloon pien- tai rivitalosta ja tällöin muuton syynä oli nimenomaan helpompi asumismuoto, kun voimat eivät enää riittäneet oman talon ja puutarhan kunnostustöihin. Kerrostalosta muuttaneista osa vältti edelliseen asuntoon tulossa olevan remontin muuttamalla uuteen taloon. Palvelujen saatavuutta läheltä pidettiin erittäin tärkeänä.

Useimmat haastattelemistamme senioritalojen asukkaista kertoivat olevansa tyytyväisiä asuintaloonsa ja lähistöltä saamiinsa palveluihin. Erityisenä yhteisenä tyytyväisyyden aiheena oli talojen sijainti lähellä palveluja ja hyvät kulkuyhteydet. Tässä mielessä senioritalot olivat onnistuneet tarkoituksessaan. Ikääntyneiden liikkumisen ja arkisten toimintojen ongelmat oli pyritty ottamaan talojen ja asuntojen suunnittelussa huomioon vaihtelevasti. Esimerkiksi kynnyksiä ei ollut, parvekkeet olivat riittävän isoja myös pyörätuoleille ja ulko-ovissa oli automatiikkaa. Tärkeintä asukkaille oli kuitenkin yhteisöllisyys: ystävien löytyminen talosta, keskinäinen apu ja tuttujen ihmisten tuoma turvallisuuden tunne.

Täydensimme käsitystämme senioriasumisen tulevaisuuden mahdollisuuksista tutkimalla myös Aktiiviset Seniorit ry:n toimintaa ja suunnitelmia. Loppukiri-talon suunnitelmat poikkesivat nykyisestä senioriasumisesta ja monista uusista suunnitelmistakin siinä, että asukkaiden

omaa aktiivisuutta painotetaan hyvin voimakkaasti. Haastattelussa kävi ilmi, että omatoimisuuden painottamiselle on useita syitä. Yksi tärkeä syy on kunnan, virkeyden ja taitojen ylläpitäminen – tulevat asukkaat haluavat huolehtia itsestään ja toisistaan niin pitkään kuin mahdollista. Arkisista asioista yhdessä huolehtimisen uskotaan myös vahvistavan yhteisöllisyyttä. Omatoimisuus liittyy myös itsemääräämisoikeuden tarpeeseen. Useat myös toivat esiin, että täysin uudenlaisen asumisratkaisun kehittäminen on jännittävä seikkailu ja haaste. Järjestön tiedotteessa todetaankin Loppukirin olevan ”suurten ikäluokkien vastaus ja voimannäyte seniori-ikänsä asumiseen ja elämänmuotoon” (Aktiiviset seniorit 2005).

Vaikka senioritalokonseptit ovatkin keskenään kovin erilaisia, yhteistä niille on, että senioritalo on jo sinällään ympäristöystävällinen ja ekotehokas palveluinnovaatio. Ekotehokkuutta edistävät asukkaiden pienentynyt asuinpinta-ala, vähäisempi kestopavaroitten määrä sekä vähäisempi henkilöautolla liikkuminen. Haastattelussa selvitettiin myös asukkaiden mielenkiintoa lisätä henkilökohtaisten palvelujen, yhteistilojen, yhteisten tavaroitten, sähköisten palvelujen sekä neuvontapalvelujen käyttöä. Näistä henkilökohtaiset palvelut herättivät eniten mielenkiintoa. Myös neuvontapalveluja kaivattiin enemmän. Yhteisten tilojen käytössä tarvittaisiin enemmän monikäyttöisyyttä ja joustavuutta. Sähköisiin palveluihin ja tavaroitten yhteiskäyttöön monet suhtautuivat edellisiä epäilevämmiin, mikä osin johtuu toimivien ratkaisujen puutteesta. Nuoremmat haastateltavat ja tulevaa senioritaloa suunnittelevat olivat kuitenkin kiinnostuneita myös näistä ratkaisuista.

Ekotehokkuus ei kuitenkaan ole ensisijainen syy senioritalojen kehittämiseksi tai niihin muuttamiselle. Senioritalot parantavat asukkaidensa elämän laatua ja arkielämän sujumista monin tavoin. Kaikissa tutkituissa senioritaloissa oli paljon yksittäisten asukkaiden välistä epävirallista yhteistoimintaa ja huolenpitoa. Asumisen helppous, palvelujen läheisyys ja naapuriapu olivat asukkaille tärkeimmät senioriasumisen myönteiset piirteet.

Tulevaisuudessa senioriasumiseen voidaan liittää monia innovatiivisia ratkaisuja, jotka edistävät niin ympäristöllisesti kuin sosiaalisestikin kestävästä kehityksestä. Senioriasumista kehitettäessä tulisi ekotehokkuus ja asukaslähtöisyys ottaa kuitenkin entistä paremmin huomioon:

- Yhteisten tilojen käyttöä voisi tehostaa kehittämällä joustavampia ratkaisuja. Jotta tiloja todella käytettäisiin tehokkaasti, niiden pitäisi olla joustavasti kaikkien asukkaiden sekä osin myös julkisten ja yksityisten palveluntarjoajien käytössä. Asukkaiden on mahdollista itse tilata taloon palveluja, vaikkapa kampaaja tai liikuntakerhon vetäjä, jos toiminnalle on sopivia tiloja. Tutkituissa senioritaloissa oli myös puutetta vapaasti ja joustavasti käytettävästä yhteisestä oleskelu- tai seurustelutilasta. Kun tilojen käyttö vaatii tapahtumien organisointia ja erityisiä puuhaihmisiä, siitä voi tulla liian vaivalloista.
- Henkilökohtaiset palvelut olivat senioritalossa asuvien ikäihmisten laajimmin hyväksymä ja toivoma palvelutyyppi. Näissä palveluissa on selvästi runsaasti tyydyttymätöntä kysyntää. Palvelujen hinta, luotettavuus, organisointi ja kannattavuus ovat tässä keskeisiä kysymyksiä. Viime vuosina on syntynyt

erilaisia palveluja välittäviä organisaatioita (mm. Elias-nettitori ja Työtehoseuran kehittämä monipalvelukeskus MoPaKe). Myös palvelujen verovähennyskelpoisuutta on kehitetty. Näiden myönteisten kehitysten vauhdissa pitäminen ja niistä tiedottaminen mahdollisimman laajasti ovatkin tärkeimmät henkilökohtaisten palvelujen kehittämistarpeet. Henkilökohtaisiin palveluihin voisi tulevaisuudessa liittää myös vuokraus- ja yhteiskäyttöpalveluja kustannustehokkaasti.

- Ikääntyneimmät suhtautuivat tavaroiden yhteiskäyttöön ja vuokraamiseen nuorempia epäilevämmiin. Eniten kiinnostusta herättivät kuntoilu- ja urheiluvälineiden vuokraus ja yhteiskäyttö tai sijoittaminen yhteisiin tiloihin. Epäilevyys liittyy osittain toimivien konseptien puutteeseen. Perinteiset, julkiset yhteiskäyttöpalvelut kuten kirjastot tai apuvälineiden lainaus olivat suosittuja, samoin epävirallinen naapuriapu. Yhteiskäyttöä edistäviä palveluja saattaisi olla mahdollista kehittää edelleen yhdistämällä joustavasti kunnallisia, kaupallisia ja asukkaiden omatoimisia palveluja.
- Vanhimmat haastateltavamme suhtautuivat sähköisiin palveluihin epäillen. Tässä on ilmeisesti jyrkkä ero nykyisen ja tulevan seniorisukupolven välillä. Koska Internet on nykyisin monen palvelun tärkein tiedotuskanava (ja tulevaisuudessa myös käyttökanaava), pitäisi varmistaa, että ainakin Internetin käyttötaidot ja mahdollisuudet (edellyttämättä tietokoneen hankintaa ja käyttötaitoa) tarjottaisiin seniori-ikäisille. Seniori-ikäiset olivat kiinnostuneita myös edullisista turva- ja taloautomaatiopalveluista.

Jatkossa tarvitaan entistä monimuotoisempaa senioriasumista. Tuleva seniorisukupolvi ei ole yhtenäinen ryhmä, vaan mukaan mahtuu hyvin omatoimisia ja aktiivisia ihmisiä, jotka haluavat tuottaa itse tehdä mahdollisimman paljon yhdessä, kuten Aktiivisten Senioreiden Loppukiri-talossa. Toisten aktiivisuus taas suuntautuu muualle kuin kotiin: aikaa vietetään vapaa-ajan asunnolla tai ulkomailla, jolloin asumisen helppous ja arkipalvelujen saatavuus korostuvat. Joillakin kuntoasettaa rajoja liikkumiselle ja tekemiselle – silloin lähellä sijaitsevat palvelut ja epävirallinen naapuriapu korostuvat. Suunnittelun on vastattava näihin kaikkiin erilaisiin tarpeisiin.

Asukkaan maailmasta makrotasolle: kuluttajälhtöisiä skenaarioita

Tapaustutkimuksilla saatujen tietojen ja vallitsevien trendien perusteella kehitettiin kolme erilaista skenaariota, joiden vaikutuksia ekotehokkuuteen suhteessa perusuraan arvioitiin kokonaistaloudellisin mallinnoksin (ks. Perrels 2006). Kaksi ensimmäistä skenaariota – kyläasumisen skenaario ja urbaanin pientaloasumisen skenaario – kehitettiin ajatellen lähinnä lapsiperheiden tarpeita ja asumistoiveita, mutta se soveltuu myös muille pientalossa asuville. Siinä kehiteltyjä ajatuksia voidaan soveltaa myös edelleen lisääntyvässä vapaa-ajan asumisessa. Kolmas skenaario – palvelu- ja senioriasumisen skenaario – soveltuu lähinnä ikääntyvien ja muiden paljon palveluita käyttävien tarpeisiin sekä ylipäänsä pienille kotitalouksille ja niille, jotka haluavat asua asutuskeskuksissa.

Lopuksi tarkisteltiin vielä, miten skenaariot voidaan yhdistää. Päällekkäisyyttä löytyy eri-

tyisesti kyläasumisen skenaarion ja urbaanin pientaloasumisen skenaarion välillä (noin 30%). Periaatteessa yhdistelmä olisi mahdollinen ja se lisäisi kokonaisuuden potentiaalia edistää ekotehokkuutta. Vaikka erityisesti kyläasumisen skenaarion ja urbaanin pientaloasumisen skenaarion voidaan ajatella edustavan erilaisia maailmankatsomuksia, voidaan toisaalta katsoa, että sellaisella yhdistelmällä saadaan isompi osuus väestöstä mukaan ekotehokkuuden parantamiseen. Yleensä yhdistelmäskenaariossa ekotehokkuuden parannukset ovat noin 1,5–3 kertaa suuremmat kuin kunkin erillisissä vaihtoehtoskenaarioissa, ympäristövaikutuksesta riippuen.

Kyläasumisen skenaario

Kyläasumisen skenaario liittyy nykykehityksen jatkumiseen eli yhdyskuntarakenteen edelleen hajautumiseen jopa kiihtyvästi. Ennusteen mukaan vuonna 2030 pientalossa asuu yli miljoona kotitaloutta, joista keskuskaupunkien työssäkäyntialueilla noin 400 000. Ekotehokkuuden ja myös rahankäytön kannalta tutkimiemme kehyskunnissa asuvien perheiden kulutustavoissa ongelmallista oli suuri riippuvuus omasta autosta sekä se, että asuinpinta-ala oli monella kasvanut muuton myötä. Nämä lisäävät energian kulutusta ja tulevat kalliiksi. Kyläasumisen skenaariossa pyrittiin löytämään toimintamalleja, jotka vähentäisivät hajautuvan asumisrakenteen ympäristölle aiheuttamia haittavaikutuksia kehittämällä kylämaisia asuinalueita ja palvelurakenteita, etätyötä sekä ekotehokasta teknologiaa. Keskeinen ajatus skenaariossa oli, että hajautuneen asumisen ohella myös palvelut ja työ saadaan hajauteksi mahdollisimman laajasti asuinalueille.

Pienillä paikkakunnilla haluttaisiin suosia erityisesti paikallisin voimin tuotettuja palveluita. Ongelmana on, että pieni ja harva väestöpohja tekee palveluista usein liian kalliita. Keskeinen edellytys kyläasumisen skenaariossa on, että kaavoituksessa asutusta tiivistetään kyläkeskusten ympärille, joka mahdollistaa paikallisen palvelutarjonnan ja asukkaiden vapaaehtoisien yhteistoiminnan palveluiden tuottamisessa. Laadukkaita palveluita on täten mahdollista saada asukkaiden ulottuville yhdistämällä joustavasti yksityisiä, julkisia, asukkaiden omatoimisia ja sähköisiä palveluita. Tässä skenaariossa oletettiin, että tulevaisuudessa olisi mahdollista välttää äärimäistä hajauttamista eli maallemuuttoa keskittyisi kirkonkylien ympäristöön.

Kyläasumisen skenaarion vaikutusten arvioimiseksi teimme esimerkkilaskelman koskien yhtä perhettä, joka energiateknologiaa hyödyntäen ja etätyötä keskimäärin 1,5 päivää viikossa tehden pystyy vähentämään lämmitys- ja työmatkakulujaan ja käyttämään näin säästyneet varat arkielämän sujumista parantavien palveluiden käyttöön. Nämä ratkaisut vähensivät esimerkiksi perheen materiaalien ja energian kulutusta noin kymmenen prosenttia.

Makrotasolla muutokset pienenevät, koska toimenpiteet koskevat vain tietynlaisia kotitaloustyyppisiä. Tässä vaihtoehtoskenaariossa henkilöautokanta olisi noin prosentin pienempi kuin perusurassa ja henkilöautokannan polttoainekulutus runsas kuusi prosenttia vähemmän. Kulutuksen aiheuttamat hiilidioksidipäästöt vähenevät noin kaksi prosenttia perusuraan verrattuna.

Kyläasumisen skenaariolla on myös muita kuin ekotehokkuuteen liittyviä vaikutuksia. Maan eri alueet ja erityyppiset kunnat säilyvät

tasaisemmin asuttuina. Paikallisia palveluita kehittämällä voidaan myös synnyttää uusia palvelualan työpaikkoja harvaan asutuilla alueilla. Myönteisimmillään kyläasumisen vaihtoehtoja voidaan myös hyödyntää olemassa olevaa rakennuskantaa, esimerkiksi tyhjilleen jääneitä maalaistaloja ja kouluja, mikä edellyttää luonnollisesti korjausrakentamista.

Urbaanin pientaloasumisen skenaario

Urbaanin pientaloasumisen skenaarion ajatuksena oli, että yhdyskuntarakenteen hajautuminen saadaan pysäytettyä ja mahdollisesti käännettyä kohti keskittymistä. Skenaariossa tarkasteltiin sitä, mitä vaikutuksia voitaisiin saavuttaa, mikäli suuri osa tulevasta pientalotuotannosta sijoittuisi kehyskuntien sijasta taajamiin tai niiden reunoille. Tämä tarkoittaa sitä, että kotitalouksille tarjotaan pientaloasumisen hyötyjä, kuten luonnonlähisyyttä ja turvallista lähiyhteisöä, kaupunkiympäristössä. Tuloksena kaupungeissa asuvien kotitalouksien lukumäärä vuonna 2030 olisi runsaat 100 000 kotitaloutta suurempi kuin perusurassa.

Skenaario perustuu tiiviiseen ja matalaan kaupunkirakentamiseen, joka koostuu pääosin yhteen kytketyistä omakotitaloista, rivi- tai ketjutaloista ja pienkerrostaloista. Kaikissa tai lähes kaikissa asunnoissa on sisäänkäynti suoraan maan tasosta ja oma pieni piha-alue. Kokonaisuudet jakautuvat ymmärrettäviin ja hallittaviin yksiköihin. Näin voidaan kaupunkisuunnittelun keinoin vastata ainakin osaan maalle muuttavien lapsiperheiden toiveista.

Urbaanin pientaloasumisen skenaariossa oletetaan, että urbaanien pientalojen pinta-ala

on keskimäärin noin 120 m², kun taas nykyisen pientalojen pinta-ala on keskimäärin 140 m². Tämän oletuksen avulla voidaan kompensoida kaupunkiasuntojen korkeampaa hintatasoa.

Skenaariolla olisi huomattavia vaikutuksia yhdyskuntarakenteeseen. Nykyinen hajautumiskehitys hidastuisi oleellisesti ja asuinympäristöt eheytyisivät. Tällä olisi monia myönteisiä vaikutuksia ekotehokkuuteen. Suorasta sähkölämmityksestä ja muista asuntokohtaisista lämmitysratkaisuista voidaan luopua, kun asunnot voidaan liittää kaukolämpöverkoon ja lämmitys voidaan tuottaa pääasiassa sähkön ja lämmön yhteistuotantona. Tiivis kaupunkirakenne mahdollistaa myös tehokkaan palvelurakenteen, josta ekotehokkuuden kannalta tärkeintä on hyvin toimiva joukkoliikenneverkko. Näin voidaan torjua lisääntyvää autoistumista.

Myös tässä tapauksessa makrotason muutokset (prosentteina) pienenevät mikrotasoon verrattuna, koska toimenpiteet koskevat vain tietynlaisia kotitaloustyyppiä. Tässä vaihtoehtoskenaariossa henkilöautokanta olisi lähes kaksi prosenttia pienempi kuin perusurassa, joka on suurempi muutos kuin kyläasumisen skenaariossa. Silti henkilöautokannan polttoainekulutus vähenee vajaa kuus prosenttia eli yhtä paljon kuin kyläasumisen skenaariossa. Kulutuksen aiheuttamat hiilidioksidipäästöt vähenevät noin kaksi prosenttia perusuraan verrattuna. Ilmeisesti vähennysvaikutukset makrotasolla ovat suunnilleen samalla tasolla kuin kyläasumisen skenaariossa, vaikka yksityisellä tasolla esimerkkilaskelmat osoittavat suurempia eroja. Toisaalta korostamme, että tämän skenaarion rakennusmateriaalien ku-

lutuksen vähennyksiä ei ole otettu huomioon päästövähennyksissä ja juuri tässä skenaariosa ne ovat suhteellisen tärkeitä.

Yksittäisen esimerkkiperheen, joka kehyskunnassa asumisen sijasta asuu keskuskunnassa, osalta materiaalien kokonaiskäyttö vähenee yhteensä vajaat kaksikymmentä prosenttia ja energian kokonaiskulutus noin kolmekymmentä prosenttia. Koko talouden kannalta merkitävät muutokset liittyvät yhdyskuntarakenteen hajautumisen hidastumiseen. Esimerkiksi keskimääräisten työssäkäynti- ja asiointietäisyyksien kasvu jatkuu, mutta vain puolella perusuran vastaavista nopeudesta. Urbanin pientaloeskennan vaikutukset ovat merkittävät etenkin niillä alueilla, joissa väestö kasvaa ja rakentaminen on runsasta.

Palvelu- ja senioriasumisen skenaario

Seniори-ikäisten osuus väestöstä on tulevana vuosina voimakkaasti kasvamassa. Ikääntyessä asumiseen liittyvät tarpeet muuttuvat. Asumisen helppous ilman raskaita piha- ja kunnostustöitä, liikkumisen esteettömyys sekä erilaisten palveluiden joustava saatavuus tulevat keskeisiksi. Tällöin yksi mahdollinen ratkaisu on muuttaminen senioritaloon. Ekotehokkuutta edistävät asukkaiden senioritaloon muuton seurauksena pienentynyt asuinpinta-ala, vähäisempi kestopalveluiden tarve sekä asunnon keskeisestä sijainnista johtuva vähäisempi henkilöautolla liikkuminen. Esimerkkilaskelmamme mukaan seniори-ikäisen pariskunnan muutto 95 m² suuruisesta omakotitalosta 65 m² seniорiasuntoon vähentää kokonaisenergiankulutusta noin 35 prosenttia aiemmasta.

Senioritaloja ei kuitenkaan tarvitse edistää erityisesti ekologisilla argumenteilla. Senioritalot parantavat asukkaidensa elämän laatua ja arkielämän sujumista monin tavoin. Kaikissa niissä senioritaloissa, joiden asukkaita haastattelimme, oli paljon asukkaiden välistä epävirallista yhteistoimintaa ja huolenpitoa. Asumisen helppous, palvelujen läheisyys ja naapuriapu olivat asukkaille tärkeimmät senioriasumisen myönteiset piirteet. Senioritalot eivät ole tarkoitettu vain apua tarvitseville vanhuksille, vaan ne on yleensä suunnattu kaikille yli 55-vuotiaille.

Makrotason laskelmissa oletettiin, että vapautuvat pientalot, joista seniorit lähtevät senioritaloon, myydään maalle muuttaville kotitalouksille. Seurauksena asuntojen uustuotanto (lukuun ottamatta senioritalojen asuntoja) vähenee perusuraan verrattuna.

Tulevaisuudessa senioriasumiseen voidaan liittää monia innovatiivisia ratkaisuja, jotka edistävät niin ympäristöllisesti kuin sosiaalisestikin kestävää kehitystä. Senioriasumista kehitettäessä tulisi ekotehokkuus ja asukaslähtöisyys ottaa kuitenkin entistä paremmin huomioon. Yhteisten tilojen suunnitteluun ja niiden joustavaan käyttöön tulisi kiinnittää riittävästi huomiota. Henkilökohtaisten palveluiden järjestäminen niin, että ne ovat luotettavia, edullisia ja kannattavia, sekä niistä tiedottaminen, ovat keskeisiä haasteita. Seniори- tai palvelutalokonsepti voi soveltua myös erityyppisille ja nuoremmille kotitalouksille, jotka arvostavat palveluiden joustavaa saantia ja yhteisöllisyyttä.

Tässä skenaariossa makrotason muutokset ovat pienemmät kuin edellisissä vaihtoehtoeskennarioissa, koska muutoksessa mukana olevien kotitalouksien lukumäärä on pienempi. Lisäksi

seniorikotitalouksien ostovoima on keskimäärin pienempi kuin lapsiperheiden ostovoima. Tässä vaihtoehtoskenaariossa henkilöautokanta olisi noin prosentin pienempi kuin perusurassa ja henkilöautokannan polttoainekulutus vähennee vain vajaan prosentin perusuraan verrattuna, koska seniorikotitaloudet ajavat muita vähemmän autolla myös perusurassa. Kulutuksen aiheuttamat hiilidioksidipäästöt vähenevät noin kaksi prosenttia perusuraan verrattuna.

Skenaarioiden vaikutukset ja niiden edistäminen

Tehtyjen arvioiden perusteella esitetyt skenaariot sekä niistä laadittu yhdistelmä edistävät talouden ekotehokkuutta verrattuna perusuraan. Kotitalouksien kannalta esitetyt ehdotukset eivät kuitenkaan merkitse kulutuksen vähentämistä – päinvastoin kulutusmenot ovat kyläasumisen ja urbaanin pientaloasumisen skenaarioiden perusteella laadituissa kokonaistaloudellisissa laskelmissa hieman suuremmat kuin perusurassa. Tämä osoittaa myös, että huolellisesti suunniteltu kestävä kulutuksen politiikka ei välttämättä rasita kansantaloutta.

Skenaariot osoittavat konkreettisesti, että kestävä kulutuksen edellytyksiin vaikuttavat myös muut kuin kotitaloudet itse. Erityisesti yhteiskunnan tuottama infrastruktuuri, kuten kaavoitus, liikennejärjestelmät ja niiden tuema palvelutarjonta sekä muut kodin ympärillä olevat teknologiset järjestelmät vaikuttavat kulutuksen ekotehokkuuteen (mm. Shove 2003). Kestävä kulutusta onkin syytä tutkia 'kulutusliittymässä' (*consumption junction*, Spaargaren 2003) jossa kysyntä ja tarjonta kohtaavat. Julki-

sen vallan keinoin ei voida määrätä, missä ihmiset asuvat ja mitä palveluja he käyttävät, mutta julkinen sektori voi monin tavoin tukea tai kannustaa kestävämpään kulutukseen.

Julkisen vallan tuki ja puuttuminen asumiseen ja kulutukseen näyttäytyy eri tavoin eri skenaarioissa. Kyläasumisen skenaario myötäilee vallitsevaa yhteiskuntarakenteen kehitystä. Siinä oletetut muutokset perustuvat pääosin kotitalouksien käyttäytymismuutoksiin sekä pienimuotoiseen ja kannustavaan julkisen sektorin tukeen. Keskeisiä ovat joustavien palvelutuotannon muotojen edistäminen, etätömahdollisuuksien edistäminen sekä panostaminen ekotehokkaiden teknologioiden yleistymiseen (vaihtoehtoiset lämmitysjärjestelmät, matalaenergiatalot, vaihtoehtoisia polttoaineita käyttävät autot, tieto- ja viestintäteknologia).

Myös senioriasumisen skenaario perustuu pääasiassa jo meneillään oleviin muutoksiin, ja julkisen sektorin rooli skenaariossa on lähinnä avustava ja kannustava. Alueiden suunnittelussa kiinnitetään huomiota monipuolisten ja joustavasti tuotettujen palveluiden saatavuuteen ja niiden käytön tukemiseen. Rakennusten ja asuntojen suunnittelussa panostetaan turvallisuuteen, esteettömyyteen, yhteistoiminnallisuuteen ja ekotehokkuuteen. Lisäksi laajennetaan senioritalokonseptia soveltumaan myös muiden kotitalouksien asumismuodoksi.

Uraanin pientaloasumisen skenaario perustuu aktiiviseen ja voimakkaaseen julkiseen ohjaukseen, koska se edellyttää muita skenaarioita enemmän muutoksia kaavoituksessa ja kaupunki-infrastruktuurissa, jotta skenaarion mukaisia asuinalueita ja joukkoliikennejärjestelmiä saadaan kaavoitetuksi riittävästi. Asuinalueiden tu-

lee olla myös sellaisia, että ne vastaavat asukkaiden toiveita ja tarpeita sekä ovat taloudellisesti saavutettavissa.

Kuluttajien omaa kotitalouttaan koskevat päätökset ja julkisen vallan yhdyskuntarakenteen ohjaus tapahtuvat eri areenoilla. Jotta kestävää kulutusta voitaisiin edistää, pitäisi pystyä tarkastelemaan molempia ratkaisutyyppejä yhtäaikaan. KulMaKunta-hankkeessa yritimme yhdistää ihmisten oman arkitiedon ekotehokkuutta koskevaan asiantuntijatietoon. Näin kehitimme vaihtoehtoisen kehityksen skenaarioita, jotka sopivat ihmisten koettuihin tarpeisiin. Niitä ei kuitenkaan voida toteuttaa ainoastaan kotitalouksien voimin, vaan ne edellyttävät poliittista päätöksentekoa esimerkiksi kaavoituksen suhteen. Tästä syystä on tärkeä avata skenaarioiden perusteita ja vaikutuksia sekä lisätä kuluttajien, julkisen vallan ja palveluntarjoajien vuoropuhelua kestävän kulutuksen edellytyksistä.

LÄHTEET

- Perrels A, Ahlqvist K, Heiskanen E, Lahti P (2004) *Kestävän kulutuksen potentiaalia etsimässä – esitutkimus*. VATT-Keskustelu-aloitteita 323. Helsinki.
- Perrels A, Ahlqvist K, Heiskanen E, Lahti P (2006) *Kestävän kulutuksen mahdollisuudet ekotehokkaassa elinympäristössä*. VATT-Tutkimuksia 120. Helsinki.
- Ahlqvist K, Heiskanen E, Huovinen E, Maljonen E (2004) *Tulevaisuuden kuluttajien elämäntavat ja ekotehokkaiden innovaatioiden hyväksyttävyyys*. Case: kaupungista pois muuttaneet lapsiperheet, Kuluttajatutkimuskeskus. Työselosteita 85. Helsinki.
- Ahlqvist K, Heiskanen E, Kallio M (2005) *Tulevaisuuden kuluttajien elämäntavat ja ekotehokkaiden innovaatioiden hyväksyttävyyys*. Case: senioritaloihin muuttavat ikääntyvät. Kuluttajatutkimuskeskus. Työselosteita 92. Helsinki.
- Halme M, Hrauda G, Jasch C, Kortman J, Jonuschat H, Scharp M, Velte D, Trindade P (2007) *Sustainable Consumer Services Business Solutions for Household Markets*. Earthscan. London.
- Heiskanen E, Halme M, Jalas M, Kärnä A, Lovio R, (2001) *Dematerialization: the potential of ICT and services*. Ministry of the Environment. Finnish Environment: 533. Helsinki.
- Heiskanen E, Kasanen P, Timonen P (2005) Consumer Participation in Sustainable Technology Development. *International Journal of Consumer Studies* 29 (2) 98–107.
- Krueger R A (1994) *Focus Groups. A Practical Guide for Applied Research*. 2nd edition. Sage. Thousand Oaks, CA.
- Puchta C, Potter J (2004) *Focus Group Practice*. Sage Publications. London.
- Schmidt-Bleek F (2000) *Luonnon uusi laskuoppi*. Ekotehokkuuden mittari MIPS. Helsinki: Gaudeamus.
- Shove E (2003) Converging conventions of comfort, cleanliness and convenience. *Journal of Consumer Policy* 26, 395–418.
- Spaargaren G (2003) Sustainable consumption A theoretical and environmental policy perspective. *Society and Natural Resources* 16 (8) 687–701.
- World Business Council for Sustainable Development WBCSD (2000), *Eco-Efficiency: Creating more value with less impact*, Geneva. http://www.wbcsd.org/web/publications/eco_efficiency_creating_more_value.pdf